

Τάσος Μουμτζάκης, Δάσκαλος της Γλώσσας και της Παιδείας

για το Σύνδεσμο Φιλολόγων ν. Δράμας
Βασίλης Χατζηθεοδωρίδης

Ο Τάσος Μουμτζάκης, ήταν παιδί της Δράμας, της πόλης με τα πολλά κρύα νερά και τους ζεστούς ανθρώπους, όπως συνηθίζουν να λένε οι απέξω για τους Δραμινοί, προς μεγάλη, βέβαια, χαρά τους. Σπουδαίος φιλόλογος και εκλεκτός παιδαγωγός ο Τάσος, ήταν ένα από τα πιο προβεβλημένα και πιο αγαπητά μέλη της τοπικής κοινωνίας. Με λαμπρές σπουδές, αλύγιστη αντοχή κι απaráμιλλη θέληση απέκτησε στέρεη πνευματική συγκρότηση. Υπηρετήσε με πάθος την Εκπαίδευση: την ανώτατη, ως δεινός δάσκαλος της νεοελληνικής γλώσσας στη Φιλοσοφική Σχολή του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και μετά, για μια ζωή, τη δευτεροβάθμια, ως καθηγητής και σχολικός σύμβουλος. Δεν περιορίστηκε, ωστόσο, στα στενά πλαίσια της εκπαίδευσης, όπως η συμβατική τυπολογία την ορίζει. Υπηρετήσε, ουσιαστικά, την παιδεία, με την πιο πλατιά της έννοια, και τον πολιτισμό. Ο Τάσος δεν αφέθηκε καμιά στιγμή στη διάθεση της μοίρας και της τύχης. Ήξερε να θέτει στόχους και να παλεύει γι' αυτούς. Ήταν, θαρρείς, προορισμένος για μεγάλες αποστολές, που απαιτούν πνεύμα υψηλής ευθύνης και στράτευσης. Του ταιριάζει, μάλιστα, απόλυτα η σχετική, μ' αυτή τη διάσταση της ζωής, άποψη του μεγάλου συγγραφέα και στοχαστή της γενιάς του '30 Γ. Θεοτοκά. Οι άνθρωποι, κατά τον Γ.Θ., έδωσαν, ως σήμερα, στη μοίρα τους πολλά και διάφορα ονόματα. Εμείς, λέει, τη μοίρα μας την ονομάσαμε Ιστορία. Ένα ωραίο, αλλά δύσκολο άλογο είναι η Ιστορία. Το θέμα είναι να το πιάσουμε, να το καβαλήσουμε τιθασεύοντάς το. Είναι παράξενη η επενέργεια που εξασκεί η δύναμη της Ιστορίας στα προικισμένα πνεύματα, στήνοντάς τα μπροστά στο άφευκτο, το τετελεσμένο και την αδήρητη Ανάγκη.

Αυτοί είναι, λοιπόν, οι λίγοι μα εκλεκτοί, σαν τον Τ. Μουμτζάκη, που ξεκόβοντας απ' τους πολλούς αδύναμους ή αδιάφορους κλητούς, ξέρουν να ανταποκρίνονται στο προσκλητήριο της Ιστορίας, στο νέυμα και στο κάλεσμα των καιρών. Τότε είναι που κρίνονται πολλά για μια χώρα κι έναν λαό, και, μάλιστα, σε καίρια κοινωνικά ζητήματα και ζωτικά λαϊκά αιτήματα. Γλώσσα και παιδεία ανήκουν, από τη φύση τους, σ' αυτά, ως ύψιστες κι αναντικατάστατες του βίου αξίες. Γι' αυτές αγωνίστηκε ο Τ. Μουμτζάκης, ακολουθώντας το μεγάλο ρεύμα του δημοτικισμού, που, ουσιαστικά, εντάσσεται, υπό την ευρεία έννοια, στον νεοελληνικό διαφωτισμό.

Τιμή τούς πρέπει, συνεπώς, όλους αυτούς που πολέμησαν, με άνισους όρους και συσχετισμό δυνάμεων, για τα υπέρτατα αυτά αγαθά. Σαλπιστής της εθνικής ελευθερίας, αλλά και υπέρμαχος του δημοτικισμού υπήρξε, όπως είναι γνωστό, ο εθνικός μας ποιητής Δ. Σολωμός («Μήγαρις έχω άλλο 'ς το νου μου πάρεξ ελευθερία και γλώσσα;»). Πρόκειται για μια στάση γεμάτη φως κι αλήθεια, απέναντι στον τυφλό φανατισμό των σοφολογιότατων της εποχής του. Είναι ευτύχημα που ακολούθησαν, στη συνέχεια, τον δρόμο αυτό κορυφαίοι φιλόλογοι και γλωσσολόγοι, όπως ο Αθανάσιος Ψυχάρης και ο Μανώλης Τριανταφυλλίδης, φιλόλογοι και παιδαγωγοί, όπως ο Αλέξανδρος Δελμούζος και ο Δημήτρης Γληνός, ο Ευάγγελος Παπανούτσος και ο Ιωάννης Κακριδής, ο Εμμανουήλ Κριαράς και ο Λίνος Πολίτης. Σ' αυτό συνέβαλαν, ασφαλώς, οι ευνοϊκές πολιτικές συνθήκες που διαμορφώθηκαν, ως φωτεινά διαλείμματα, με την άνοδο στην εξουσία των κυβερνήσεων του Ε. Βενιζέλου (ιδίως της δεύτερης τετραετίας, 1928-1932) και του Γ. Παπανδρέου (1963-1965). Πρέπει, ασφαλώς, να σημειωθεί, ως όντως αξιόλογη, και η αντίστοιχη πρωτοβουλία της κυβέρνησης του Κωνσταντίνου Καραμανλή, να νομοθετήσει

τη δημοτική γλώσσα (στο εξής ως νεοελληνική, στο τυπικό της όνομα) ως επίσημη γλώσσα του κράτους και, φυσικά, και της εκπαίδευσης.

Όλοι, λοιπόν, αυτοί οι μεγάλοι δάσκαλοι, πέρα απ' το αμιγώς μεταρρυθμιστικό τους έργο, υπό την εποπτεία της πολιτείας, δημιούργησαν στο χώρο τους μια μοναδική εκπαιδευτική και πνευματική κυψέλη κι ένα πλούσιο φυτώριο νέων, δραστήριων και άξιων λειτουργών της Εκπαίδευσης, της Γλώσσας και της Παιδείας. Ανάμεσά τους κι ο φίλος και συμπολίτης μας Τάσος Μουμτζάκης, με την εξαιρετική του κατάρτιση, αλλά και με σπάνιο ήθος και αρετή. Ήταν ο γνήσιος παιδαγωγός, ο συγκροτημένος επιστημονικά συγγραφέας σχολικών βιβλίων, που κέρδισε την καθολική αναγνώριση της τοπικής μας κοινωνίας, αλλά και την πανελλήνια αποδοχή της εκπαιδευτικής κοινότητας και της πολιτείας. Το συντακτικό της αρχαίας ελληνικής γλώσσας, καθώς και το βιβλίο των αρχαίων ελληνικών της Α' λυκείου, που μόνος του συνέγραψε, το συντακτικό και τα εγχειρίδια της νεοελληνικής γλώσσας, στη συγγραφή των οποίων συμμετείχε, στα πλαίσια ομάδας εργασίας, τον ανέδειξαν σε εκλεκτό στέλεχος της εκπαιδευτικής κοινότητας. Το βιβλίο του «Η Γλώσσα μας και τα προβλήματά της», ένα ιδιαίτερα χρηστικό βοήθημα για κάθε χρήστη, όπως και το βιβλίο του «Τα Απομνημονεύματα του Μακρυγιάννη», μια πολύ χρήσιμη παρουσίαση-ανάλυση, αποτελούν, μαζί με άλλες παραπλήσιες εργασίες του, απτά δείγματα της προσφοράς του στην εκπαίδευση και στην παιδεία γενικότερα. Προϊόν αδιάκοπου μόχθου όλα αυτά, μαρτυρούν, ταυτόχρονα, και τη στέρεη και καθαρή σκέψη του ανδρός. Μια σκέψη, όπως και μια πηγαία διάθεση προσφοράς, που αναπηδούσαν από ένα εκλεκτό εσωτερικό κύτταρο, που δομήθηκε και διαμορφώθηκε σε βάθος χρόνου, με πολύ αγώνα κι αγωνία, με άφθονο ιδρώτα. Αυτή την αγάπη, αυτό το μεράκι και την ευθύνη του Τ. Μουμτζάκη για τη γλώσσα, την προσδιόρισε με απλό, αλλά εύγλωττο τρόπο, ο μεγάλος φιλόλογος - και δάσκαλος πολλών από μας τους παλαιότερους- Λίνος Πολίτης : «στις κρίσιμες για τη γλώσσα μας στιγμές, για την ενιαία και αδιαίρετη δημοτική γλώσσα, τη ζωντανή εθνική λαλιά, χρειάζεται μόνο φροντίδα από μέρος μας, γλωσσικό αίσθημα και κάποια καλαισθησία, για να γράφουμε σωστά».

Ευχαριστούμε, λοιπόν, από καρδιάς, τον αληθινό μας δάσκαλο και φίλο Τ. Μουμτζάκη που, ζώντας ανάμεσά μας, στόλισε τις συντροφίες μας. Που, ως σπορέας γνώσης και αρετής, έριξε στο νου και στην ψυχή μας σπόρους πνευματικούς, προετοιμάζοντας κατάλληλα το πρόσφορο έδαφος. Βλάστησαν αυτοί πυκνά και γίνανε δέντρα. Με παιδαγωγική μαεστρία, γνώση, αγάπη και υπομονή φώτιζε τους δρόμους των μαθητών του για το σωστό τους προσανατολισμό.

Εμείς, γενιές πολλές φιλόλογων, ευγνωμονούμε τον Τάσο Μουμτζάκη για της ζωής του το παράδειγμα. Τον ευχαριστούμε που έδωσε πνευματική ανάσα και νόημα στην ωραία φοιτητική μας νιότη, ως δάσκαλος της νεοελληνικής γλώσσας. Και πιο πολύ, ακόμα, που στάθηκε στήριγμά μας στις δύσκολες προσπάθειες της παιδαγωγικής και διδακτικής μας πράξης στο σχολείο. Μας έδειξε τι θα πει δίψα και μεράκι στη ζωή. «Να μάθουμε να ψηλώνουμε πνευματικά», είπε κάποτε, με γλώσσα παλλόμενη από συγκίνηση, απευθυνόμενος στα παιδιά μιας τάξης, όπου παρακολούθησε δειγματική μου διδασκαλία. Το σχολείο για τον Τ. Μουμτζάκη αποτελούσε πνευματική εστία που παράγει πολιτισμό, σφυρηλατώντας συνειδήσεις. «Γι' αυτό και μόνο», έλεγε συχνά, «αξίζει να είσαι δάσκαλος, να σε τρέφει το πνεύμα της θυσίας, να αναλίσκεσαι για το όραμά σου: το δημιουργικό σχολείο, τον ελεύθερο και ολοκληρωμένο άνθρωπο». Κεντρικό, λοιπόν αίτημα για τον Τ. Μουμτζάκη είναι η πολιτιστική αναγέννηση του τόπου, με βάση, κυρίως, τον ελληνικό λόγο, την ελληνική παιδεία, που αναδείχθηκε σε παγκόσμια παιδεία. Ολόκληρη η Ευρώπη

αναχαράζει τον ελληνικό πολιτισμό στις δικές της γλώσσες. Όλο το φάσμα των κορυφαίων αξιών καλύπτει η ελληνική σκέψη: δίκαιο και νόμος, ισονομία και ισοπολιτεία, ισηγορία και παρρησία του λόγου, το κάλλος, η ελευθερία κι η δημοκρατία, το μέτρο, η αίσθηση του χρέους, η ευθύτητα και η αμεσότητα είναι γέννημα της ελληνικής διάνοησης. Αυτά ήταν τα πνευματικά αλώνια του Τ. Μουμτζάκη, αυτός ήταν ο κόσμος που διάλεξε να ζήσει.

Ο Τ. Μουμτζάκης είχε πολλά και διαφορετικά ενδιαφέροντα. Οι στείρες, όμως, πολιτικές αντιπαραθέσεις τού ήταν αποκρουστικές. Ευγενέστατος, όπως ήταν, απέφευγε την εμπλοκή σε συζητήσεις όπου αιωρούνταν η ελάχιστη, έστω, απειλή ν' ανέβουν οι τόνοι...Ο σεβασμός του στη διαφορετική σκέψη και ιδέα ήταν απόλυτος. Όταν γινόταν, πάντως, κουβέντα για οικονομίες και τεχνολογίες, παραγωγή και ανάπτυξη και τις σχετικές υστερήσεις της χώρας, κουνούσε το κεφάλι με νόημα. Πολύ σύντομα το γύριζε το θέμα αλλού. Τα προβλήματα του ανθρώπου, μας είπε κάποτε, δε λύνονται με μόνη την οικονομία και την τεχνολογία, που θεωρούνται, δίκαια, συντελεστές με ιδιαίτερη βαρύτητα για την επιβίωση των ανθρώπινων πληθυσμών, σε ένα περιβάλλον δύσκολο και ανταγωνιστικό. Τα προβλήματα προωθούνται προς τη λύση τους με την παιδεία και τις ακατάλυτες αξίες που αυτή υπηρετεί. Προφητικός, όντως, ο λόγος του Τάσου Μουμτζάκη. Τον δικαίωσαν οι εξελίξεις. Δεν έζησε, ευτυχώς (ή όχι!), τα αδιέξοδα, τον φόβο και τα μουντά χρώματα του σήμερα. Ίσως πρόλαβε και δεν άκουσε, εκεί που είναι, για τις τρέχουσες «συνθήκες» στην Παλαιά Ήπειρό μας. Αυτός ήταν άλλος άνθρωπος, αυτός υπέγραψε στη ζωή του μια, ουσιαστικά, συνθήκη: τη ΣΥΝΘΗΚΗ ΜΕ ΤΟ ΟΝΕΙΡΟ, το όνειρό του για μια ζωή όπου θα βασιλεύει η ανθρωπιά, το δίκιο, η τιμιότητα κι η αρετή. Ας του υποσχεθούμε, τουλάχιστον, παραφράζοντας τον μεγάλο Καβάφη, πως δε θα ρημάζουμε κι άλλο τη ζωή μας, σε τούτη δω την κόχη τη μικρή, για να μη τη χαλάσουμε σ' όλο τον κόσμο, όπως εσχάτως κινδυνεύουμε. Θα σηκωθούμε, όπως ελπίζουμε, λίγο ψηλότερα, ώσπου να βρούμε τη θέση που μας ταιριάζει. Αυτό κι αν θα ήταν δικαίωση για τον δάσκαλο Τάσο Μουμτζάκη!